

De 'Overijsselse Standaard' in de praktijk

Een werkwijze voor verantwoord gebruik van maaisel in de landbouw
maart 2022

Anet Bovendeert
Namens:
Partners Pilot OMAB

gemeente **Dalfsen**

Gemeente **Ommen**

Gemeente **Hardenberg**

 **Drents
Overijsselse
Delta**
uw waterschap

 WATERSCHAP
vechtstromen

De Ommer Marke

provincie **Overijssel**

Voorwoord

Dit rapport is bedoeld voor partijen die maaisel van bermen, watergangen, dijken, bergingen, natuurterreinen en dergelijke, willen gebruiken om landbouwbodems te verbeteren.

Het beschrijft de eerste ervaringen met het toepassen van de werkwijze ‘de Overijsselse Standaard voor verantwoord gebruik van maaisel in de landbouw’. Deze ‘Overijsselse Standaard’ is door de Provincie Overijssel goedgekeurd.

Omdat het doel van het onderzoek vooral ook gericht is op kennis delen, met name met hen die hier ook mee aan de slag willen, is dit rapport, zoveel mogelijk, praktisch, ter zake en leesbaar gehouden.

Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	4
Pilot OMAB	4
Regelgeving	4
Overijsselse Standaard	5
Uitvoering Overijsselse Standaard	6
Doelen OMAB-B	6
Werkwijze	6
Resultaten	7
Aanbevelingen	12
Conclusies	14
Bijlage 1	Overzicht antwoorden vragenlijst leveranciers
Bijlage 2	Overzicht antwoorden uitgebreide vragenlijst uitvoerders
Bijlage 3	Overzicht antwoorden vragenlijst uitvoerders (veldmedewerkers)
Bijlage 4	Overzicht antwoorden vragenlijst agrariërs
Bijlage 5	Overzicht antwoorden vragenlijst omgevingsdiensten
Bijlage 6	Schema aanbevelingen
Bijlage 7	De Overijsselse Standaard
Bijlage 8	Toelichting op de Overijsselse Standaard

Samenvatting

De pilot OMAB (Organisch (rest) Materiaal Als Bodemverbeteraar in het Vechtdal-Overijssel), heeft zich onder andere ingezet om meer duidelijkheid te krijgen, over wat er wel en niet mag met maaisel van bermen, sloten, bergingen, dijken etc., wanneer dit als bodemverbeteraar gebruikt gaat worden.

Dit heeft geleid tot de 'Overijsselse Standaard'; voorschriften voor een werkwijze die verantwoord gebruik van maaisel als bodemverbeteraar in de landbouw mogelijk maakt. De werkwijze is ontwikkeld in samenwerking met de Omgevingsdienst IJsselland en is een uitwerking van de 'Vrijstellingsregeling Plantentresten'. April 2020 is hij goedgekeurd door de Provincie Overijssel.

De gemeente Dalfsen en Waterschap Drents Overijsselse Delta zijn daarop de 'Overijsselse Standaard' toe gaan passen op het grondgebied van de gemeente Dalfsen.

Dit rapport beschrijft de eerste ervaringen met deze manier van werken. Door middel van vraaggesprekken en enquêtes, is er een indruk gekregen van wat een organisatie tegen komt wanneer hij start met de Overijsselse werkwijze en welke oplossingen hier voor mogelijk zijn.

Hieruit zijn aanbevelingen opgesteld voor de verschillende groepen die bij het gebruik van maaisel betrokken zijn, zoals de beheerders buitendienst, veldmedewerkers, loonwerkers, agrariërs, en vergunningverleners omgevingsdiensten. De aanbevelingen zijn te vinden op pagina 12.

Uit het onderzoek blijkt dat leveranciers in eerste instantie problemen ervaren bij het omschakelen naar de werkwijze volgens de 'Overijsselse Standaard'. Verandering vraagt inzet om anders te gaan werken en om anders te gaan denken. Belangrijk is om iedereen in het proces te betrekken en mee te nemen in 'nut en noodzaak'.

Na de eerste hobbels blijkt dat de 'Overijsselse Standaard' eigenlijk vrij goed past bij de praktijk. Dit hangt ook af van de ervaring die de organisatie heeft met het brengen van maaisel bij agrariërs. Vastlegging en het delen van kennis en ervaring, heeft de aandacht nodig. Bestaande methoden (bijv. schouw-app, clean-team) kunnen voor de methode in gezet worden.

Agrariërs willen alleen 'schoon en onverdacht' maaisel. Het is daarom ook in het belang van de leverancier om te zorgen dat het maaisel van goede kwaliteit is. De manier van werken volgens de 'Overijsselse Standaard' is hier op gericht, maar het oordeel van de afnemer is uiteindelijk doorslaggevend. Schoon maaisel zorgt voor vraag.

Er is op dit moment meer als voldoende vraag naar schoon maaisel. Leveranciers moeten nadenken over regels voor een goede verdeling van het maaisel.

Bij agrariërs is nu een brede interesse in verschillende 'soorten' maaisel (grof, fijn, sloot, berm etc.).

Het doen van de melding van een maaiselhoop als tussenopslag, verloopt in nog niet soepel. De omgevingsdiensten in Overijssel, gebruiken ieder een andere manier van melden. Omgevingsdiensten zouden hun aanpak op elkaar af moeten stemmen en goede afspraken moeten maken met leveranciers en agrariërs over hoe de melding gedaan moet worden.

De omgevingsdiensten zijn tevreden met de 'Overijsselse Standaard'. Zij zijn nu vooral de manier van handhaving en de financiering hiervan aan het uitwerken. Onderling overleg hierover is gewenst.

Dit rapport is bedoeld voor organisaties die met de 'Overijsselse Standaard' willen gaan werken. Zij kunnen zo de eerste valkuilen omzeilen en daardoor een voortvarende start maken.

Verdere monitoring is wenselijk om kennis over en ervaringen met het werken met de 'Overijsselse Standaard' te kunnen delen.

INLEIDING

Organische stof in de bodem is belangrijk voor de fysische, biologische en chemische gesteldheid van de bodem.

Onder andere door een aangescherpt mestbeleid is er bij agrariërs nu meer aandacht voor de bodem en daarbij voor het organische stof gehalte. Een van de mogelijkheden om dit gehalte te verhogen is organische stof toe te voegen. Dit kan door maaisel van bermen, watergangen, bergingen, dijken, etc. aan te voeren. Daarbij ontstaat de vraag hoe met dit maaisel om kan en mag worden gegaan, wat de risico's zijn en wat het oplevert.

Leveranciers van maaisel worden geconfronteerd met hoge kosten voor het afvoeren van dit maaisel. Daarnaast kan meer organische stof in de bodem bijdragen aan het oplossen van (hun) maatschappelijk opgaven zoals een gezonde bodem = gezond voedsel, het waterbergend vermogen en biodiversiteit.

Vraag en aanbod kunnen niet op elkaar worden afgestemd door regelgeving, die bepaald dat het bedoelde maaisel gezien wordt als afval.

Daarom is in het Vechtdal-Overijssel de pilot OMAB opgezet door de drie gemeenten (Dalfsen, Ommen en Hardenberg), de twee waterschappen (Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen) en ANV De Ommer Marke (agrariërs) met ondersteuning van de Provincie Overijssel. OMAB staat voor Organisch (rest) Materiaal Als Bodemverbeteraar.

PILOT OMAB

In 2016 is de 5-jarige pilot OMAB (Organisch (rest) Materiaal Als Bodemverbeteraar) gestart met onderzoek naar de mogelijkheden om maaisel, op een verantwoorde manier te gebruiken om (landbouw) bodems te verbeteren. Daarmee wil zij bijdragen aan een circulaire economie.

De pilot heeft zich in eerste instantie vooral gericht op onderzoek naar bewerkingen van maaisel en effecten van de verschillende producten op de bodem en opbrengst. Hiervoor zijn 6 (later 5) maispercelen, verdeeld over het Vechtdal, met daarop twee proefvelden (een behandelde en een blanco) van minimaal 2000 m², 5 jaar gevolgd. Er zijn analyses uitgevoerd naar chemische, fysische en biologische effecten op de bodem en er zijn opbrengst bepalingen gedaan.

Daarnaast kwam al snel de aandacht voor de regelgeving, met als resultaat de 'Overijsselse Standaard'.

Als derde poot kwam daar het hier beschreven onderzoek, naar de ervaringen met de uitvoering van deze werkwijze, bij.

Uitgebreide informatie over de pilot is te vinden op de website van ANV De Ommer Marke (www.ommermarke.nl).

REGELGEVING

Maaisel van bermen, sloten, bergingen etc. valt in de regelgeving onder afval. Daardoor mag het alleen afgevoerd worden naar een gecertificeerde verwerker.

Deze regelgeving is ingesteld in een tijd waarin verkeer veel meer schadelijke stoffen uitstootte en ook zwerfafval veel meer voorkwam. Eerder was het de normaal dat maaisel op het land gebruikt werd voor bodemverbetering.

Tijden veranderen en onderzoek heeft aangetoond, dat de samenstelling van maaisel eigenlijk nooit boven de toets waarden voor zware metalen uitkomt.

Daarom is in 2005 de 'Vrijstellingsregeling Plantenresten' opgesteld. Deze maakt het mogelijk om maaisel plaatselijk (oorspronkelijk 1 km., nu 5 km. vanaf de oogstplek) toe te passen in de landbouw.

Daarbij moet men zich ook houden aan andere regelgeving (activiteitenbesluit, zorgplicht etc.) . Bovendien is bepaald dat tussenopslag (tussen oogsten en toepassen op de bodem) toegestaan is.

Het punt van ook moeten voldoen aan overige regelgeving leidde tot veel onduidelijkheid. Van de ene kant had dit tot gevolg dat plaatselijk niets toegestaan was, terwijl op andere plekken er een wildgroei van maaiselhopen ontstond, zonder zicht op de kwaliteit van het geleverde maaisel.

Tegelijkertijd is er een ontwikkeling ontstaan om maaisel niet te composteren maar te fermenteren (inkuilen zonder zuurstof = bokashi maken). Een methode uit Japan, die in de Nederlandse wetgeving niet meegenomen is.

Ook dit leidde tot onduidelijkheid en discussie. Mag bokashi maken nu wel omdat het niet in de regelgeving verboden is, of mag het niet omdat er niet in staat dat het wel mag?

Praktische proeven met Bokashi kunnen nu alleen onder de vlag van onderzoek als pilot uitgevoerd worden. Dit ter beoordeling van het bevoegd gezag; in dit geval de Provincie.

De regelgeving bepaalt dat bewerkingen van maaisel niet zijn toegestaan. Dit geldt echter niet voor 'eigen' maaisel van agrariërs. Maaisel uit hun eigen sloten etc. mogen zij wel composteren (maar dus niet fermenteren want dat is niet genoemd in de regelgeving).

Uitgangspunt van de partners van OMAB, is dat er alleen 'schoon en onverdacht' maaisel naar de landbouwbodems mag gaan. Dit is een eis van de agrariërs, maar ook van de maatschappij en het doel van alle regelgeving.

In plaats van uit te zoek wat er binnen de bestaande wir-war van regels, voorschriften en verwijzingen mogelijk is, hebben de partners van OMAB een voorstel voor een werkwijze, aan de Provincie aan te bieden. Het voorstel was een uitwerking van de Vrijstellingsregeling Plantenresten. Hierin stonden voorwaarden en eisen voor een werkwijze, die de kwaliteit van het maaisel borgt.

De vraag aan de Provincie was: 'Mag dit?'

Een unaniem aangenomen motie van de Provinciale Staten, zorgde dat er werk werd gemaakt van een antwoord op deze vraag. In samenwerking met de Omgevingsdienst IJsselland en de Provincie Overijssel, is het voorstel verder ontwikkeld. Voorjaar 2020 kwam het antwoord met de definitieve goedkeuring voor heel Overijssel.

Daarmee kreeg het voorstel (tot dan toe de Vechtdal Methode) de naam 'Overijsselse Standaard voor verantwoord gebruik van maaisel in de landbouw'; kortweg 'Overijsselse Standaard'.

DE OVERIJSELSE STANDAARD

In de 'Overijsselse Standaard' staan regels voor de leverancier én de ontvanger van het maaisel. Hierin staat ook welke gegevens aan de omgevingsdienst moeten worden geleverd.

De leverancier is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het geleverde maaisel. Daarbij gaat het er om dat het maaisel geen chemische verontreinigingen, geen ongewenste kruiden(zaden) en geen zwerfafval bevat. Dit wordt bereikt door alleen die stroken te selecteren waar deze ongewenste zaken niet in voorkomen, of uit te verwijderen zijn. Steekproeven moeten bevestigen dat alleen schoon maaisel bij de agrariër terecht komt.

Daarnaast is hij er verantwoordelijk voor dat maaisel binnen 5 km van de oogstplek wordt geleverd.

De agrariër is verantwoordelijk voor de hoeveelheid per ha., het toepassen binnen 5 km van de oogstplek en het zo snel mogelijk toepassen van het maaisel passend bij 'goed landbouwgebruik'.

Voor tussenopslag (wanneer directe toepassing niet mogelijk is), zijn er mogelijkheden zowel voor de leverancier als de agrariër.

Agrariërs doen melding bij de omgevingsdienst van opslag van maaisel op hun land. Hierin staan de locatie en wie het maaisel geleverd heeft.

De Omgevingsdienst controleert de werkwijze doordat de leverancier vooraf gebied en periode van toepassen van de 'Overijsselse Standaard' laat weten, met daarbij hoe voldaan gaat worden aan de voorwaarden. Zij ontvangen ook de resultaten van de steekproeven.

De 'Overijsselse Standaard' met toelichting is te vinden in de bijlagen 7 en 8 en op de websites van de Omgevingsdienst IJsselland (www.odijsselland.nl) en ANV De Ommer Marke (www.ommermarke.nl).

UITVOERING OVERIJSSELSE STANDAARD

Na de goedkeuring van de 'Overijsselse Standaard' waren de gemeente Dalfsen en Waterschap Drents Overijsselse Delta (hierna WDODelta), bereid om de werkwijze op het grondgebied van de gemeente Dalfsen, in maaiseizoen 2020-2021, toe te gaan passen.

Veranderen van werkwijze vraagt een andere manier van aanpak en denken. Er was dus meteen behoefte aan informatie van hoe een organisatie de 'Overijsselse Standaard' in het eigen beheersysteem kan opnemen. Wat moet je vooral doen en wat juist niet, wie moet je erbij betrekken en welke slimme hulpmiddelen zijn beschikbaar (of te ontwikkelen). Wat is de juiste volgorde van aanpassingen.

Ook andere partijen waren in de 'Overijsselse Standaard' geïnteresseerd. Zij hadden eveneens behoefte aan breed verzamelde informatie over aanpak bij de uitvoering.

Daarnaast was er behoefte aan ervaringen en informatie om de 'Overijsselse Standaard' te kunnen optimaliseren.

Daarom is besloten om binnen de structuur van de pilot OMAB een aanvullend project te doen met onderzoek naar de ervaringen van de mensen die op een of andere manier betrokken zijn bij het gebruik van maaisel voor bodemverbetering in de praktijk.

Denk daarbij aan beheerders buitendienst, loonwerkers, uitvoerders in het veld, agrariërs en, vergunningverleners omgevingsdienst.

Dit project is OMAB-B genoemd.

DOELEN OMAB-B

- Het verzamelen van kennis over wat er komt kijken bij de uitvoering van de 'Overijsselse Standaard' voor gebruik van maaisel in de landbouw'.
- Deze kennis in te zetten om:
 - De voorwaarden en richtlijnen beschreven in de 'Overijsselse Standaard' (met toelichting) te evalueren en waar nodig, aan te passen.
 - De uitvoering bij de onderzochte organisaties te optimaliseren
 - Onderbouwde adviezen te kunnen geven aan partijen die ook met de 'Overijsselse Standaard' willen werken.
- De opgedane kennis en ervaringen breed te delen met leveranciers van maaisel, agrariërs, overheden, Omgevingsdiensten, en overige geïnteresseerden en betrokkenen in de praktijk van een Circulaire- Organische Stof- Economie.

WERKWIJZE ONDERZOEK

Voor het onderzoek zijn vragenlijsten opgesteld voor de leveranciers, uitvoerders, agrariërs en omgevingsdiensten die (grotendeels) in de gemeente Dalfsen betrokken zijn bij de uitvoering van de 'Overijsselse Standaard'.

Door de coronamaatregelen zijn verschillende gesprekken per telefoon gevoerd en zijn er ook vragenlijsten uitgedeeld om ingevuld te worden. Gelukkig konden ook veel gesprekken persoonlijk plaatsvinden.

De periode waarin de vragen zijn gesteld is maaiseizoen 2020 -2021 en het eerste deel van maaiseizoen 2021-2022 ; najaar 2021.

Iedere vragenlijst is specifiek ingericht op de doelgroep maar behandelt wel steeds dezelfde thema's (Algemeen, Werkwijze, Tussenopslag, Communicatie, Financiën).

LEVERANCIERS

Van de 2 leveranciers (de gemeente Dalfsen en waterschap Drents Overijsselse Delta) zijn 6 uitgebreide interviews met 4 beheerders buitendienst, gehouden. Drie najaar 2020 en 3 voorjaar 2021. Deze zijn aangevuld met een interview over de ontwikkelingen bij drie andere leveranciers (gemeenten Hardenberg en Hellendoorn, waterschap Vechtstromen), najaar 2021.

UITVOERDERS

Er zijn najaar 2021 twee uitgebreide interviews (loonwerker en veldmedewerker) gehouden. Daarnaast zijn in dezelfde periode 12 ingevulde enquêtes van medewerkers in het veld ontvangen.

AGRARIËRS

Gegevens gebaseerd op 12 ingevulde enquêtes van in maaisel geïnteresseerde agrariërs (verdeeld over 2021). En informatie van 5 agrariërs die deel hebben genomen aan de pilot OMAB (najaar 2021).

OMGEVINGSDIENSTEN

Bij drie vergunningverleners van twee omgevingsdiensten is een vragenlijst doorgesproken (najaar 2021).

De resultaten van de verzamelde vragenlijsten zijn in overzichten gezet.

Deze overzichten zijn bewerkt zodat de antwoorden samengevat en, voor zover nodig, anoniem zijn gemaakt. De vragen met resultaten zijn te vinden in bijlage 1 tot en met 5.

De resultaten zijn uitgeschreven in het volgende hoofdstuk.

Hieruit zijn aanbevelingen naar voren gekomen. Deze zijn per groep uitgeschreven en ook in een schema gezet. Bijlage 6.

Tenslotte zijn er algemene conclusies getrokken.

RESULTATEN

Achtereenvolgens zullen de resultaten van de leveranciers (beleid en uitvoerders in het veld), de agrariërs en de omgevingsdiensten worden besproken.

LEVERANCIERS

Zij zijn onder te verdelen in de 'beheerders buitendienst' die de mensen in het veld aansturen en de 'uitvoerders', de medewerkers die het werk buiten uitvoeren. Dit kan via een eigen buitendienst of via een onderaannemer (loonwerker).

Bij de leveranciers ligt de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het maaisel.

BEHEERDERS BUITENDIENST

ALGEMEEN:

- Beheerders buitendienst zijn tevreden met de werkwijze. Bij het opstarten worden hobbels ervaren. Daar worden gaandeweg oplossingen voor gevonden. Dan stijgt ook de waardering.
- De ondervonden problemen zijn afhankelijk van hoeveel de organisatie al bezig is (geweest) met het leveren van (schoon) maaisel. De Overijsselse Standaard blijkt meestal voor een deel op de bestaande werkwijze aan te sluiten. Vervolg stap is dan het vastleggen en het opstellen van een leidraad.
- Omschakelen kost ongeveer 2 jaar (2 maai seizoenen). Belangrijk is om bestuur en de jongens mee te krijgen. De manier van werken blijft de eerste jaren in beweging.
- Werken volgens de 'Overijsselse Standaard' kan ook uitbesteed worden. Dit wordt dan in het bestek opgenomen. Nodig is hoeveelheid werk, uren en vergoeding de eerste jaren met elkaar af te stemmen.

WERKWIJZE:

- **Checklist:** is onbekend bij aanvang, wordt later ingevuld of wordt gebruikt als basis voor een eigen projectplan.

- **Kaarten:** bij aanvang lijkt dit een probleem. Het blijkt dat de kennis, grotendeels, wel aanwezig is, maar niet structureel vastgelegd.
 - Vastlegging gebeurt in de app ASSET (voor gemeenten) of een eigen schouwapp. App moet hiervoor wel aangepast worden.
 - Kraanmachinist krijgt vanuit de app een melding en slaat dat gedeelte dan over.
 - Overzicht over de geschikte stroken wordt steeds beter doordat er steeds aanvullingen gedaan worden.
- **Chemische verontreiniging:** Bij start is dit een aandachtspunt. Later bekend voornamelijk uit eigen gebiedskennis en de bodemkwaliteitskaart.
- **Ongewenste kruiden:** De volgende soorten hebben de aandacht: Japanse Duizendknoop, Knolcyperus, Akkerdistel (zaaddragend), Haagwinde, Jacobskruiskruid, Ridderzuring (zaaddragend), Bereklauw, Bitterzoet en de ziekte Bruinrot.
 - Nadruk ligt op Japanse Duizendknoop (mag er niet in zitten) en Knolcyperus (geen knolletjes)
 - Bij verschillende soorten (Akkerdistel, Jacobskruiskruid en Ridderzuring) is verspreiding via zaad ongewenst, daar dus maaien voordat er zaad is.
 - Gebieden met Bruinrot zijn bekend, maar daar word niets mee gedaan en/of de agrariër niet over geïnformeerd.
 - Soms worden er aanvullende inventarisaties gedaan.
 - Soortenkennis bij de veldmedewerkers wordt bevorderd door herkenningkaarten of plaatjes in de app, gesprekken, stimuleren om te vragen, meenemen bij sollicitaties.
 - Beheerders buitendienst ervaren sympathie bij de uitvoerders voor de methode. Dit blijkt uit enthousiasme en meewerken.
- **Zwerfafval:** onderdeel waar de grootste uitdaging ligt. Door corona ook veel meer zwerfafval langs wegen.
 - Zwerfafval wordt soms voor het maaien uit zoveel mogelijk verwijderd. Dit kan via vaste routes meerdere keren per jaar en/of vlak voor (1 à 2 weken) het maaien.
 - Locaties met afval worden doorgegeven (kan in de app, soms met foto's) en het afval wordt later opgehaald.
 - Afval wordt soms ook verwijderd tijdens het storten, omzetten en uitrijden.
 - Verwijderen van afval gebeurt door een 'clean-team' of de kraanmachinist / chauffeur.
 - Er is breed begrip in de organisatie voor het verwijderen van zwerfafval.
 - Acties om zwerfafval in berm en etc. te voorkomen kunnen beter. Nu is dat beperkt tot het plaatsen van blikvangers en (enige) informatie richting burgers. Er zijn wel goede voornemens om hier mee aan de gang te gaan.
- **Steekproeven:** zijn niet uitgevoerd.
- **Levering:** verloopt meestal soepel. Er is voldoende vraag.
 - Toepassing binnen 5 km gebeurt door :
 - lijst met gegadigden waarvan degene die het dichtst bij is gekozen wordt of
 - levering binnen gebied met maximale doorsnede van 5 km.
 - Gegadigden melden zich na oproep of worden actief benaderd.
 - Er worden alleen mondelinge afspraken gemaakt.
 - Geleverde hoeveelheid is afhankelijk van beschikbaar maaisel en de afstand.
 - Er is behoefte aan regels voor levering wanneer er meer vraag is als aanbod.

TUSSENOPSLAG:

- Tussenopslag door leverancier (bij toepassen 'Overijsselse Standaard') komt niet voor.
- Maaisel wordt eigenlijk altijd op het perceel waar het toegepast gaat worden, geleverd.
- Agrariër wordt ondersteund bij melding (formulier geleverd of voorbereid, mail, gesprek).
- Na eerste jaar hulp, moet de agrariër het zelf doen.

COMMUNICATIE:**MET AGRARIERS**

- Communicatie met agrariërs loopt goed / meestal goed.
- Belangrijk is het moment van leveren goed te overleggen.
- Agrariërs worden geïnformeerd over:
 - Het doen van de melding.
 - Of er bruinrot in het maaisel voor kan komen en welke risico's daar aan zitten.
 - De mogelijkheid voor opmerkingen en klachten.
- Er is nog geen systeem om opmerkingen en klachten te verwerken en vast te leggen.

MET ANDERE LEVERANCIERS

- Overleg met andere leveranciers is beperkt. Onderwerp is meestal elkaar informeren.
- Overleg over afstemming van de geleverde hoeveelheden maaisel komt (nog) niet voor.

FINANCIEN:

- De (meer)kosten zijn moeilijk te bepalen omdat meeste activiteiten al gebeuren. Dan is het moeilijk in te schatten hoeveel extra kosten er zijn.
- Planning, verwijderen zwerfafval, extra inventarisaties, apart ophalen van ongewenste gedeelten en communicatie intern en met agrariërs, kosten meer tijd. Dit hangt ook af van de situatie (locatie, afval druk, ervaring binnen de organisatie).
- Bij de keuze om alleen de stroken die schoon zijn (ver van alles af, overdacht gebied), te gebruiken, vervalt een hoop extra werk.
- Na een aantal jaren nemen de overall kosten af.
- Waterschappen werken met de 'ontvangstplicht'. Hierdoor gaat weinig maaisel naar de composteerder.
- Inschatting is dat toepassen van de Overijsselse Standaard kostenneutraal is.
- De maatschappelijke doelen zijn (in tegenstelling tot de winst in geld), aansprekender en een grotere motivatie voor zowel beleid als uitvoerders.

UITVOERDERS**ALGEMEEN:**

- ondersteunen de werkwijze volgens de Overijsselse Standaard.
- De regels zijn werkbaar. Kost tijd en moeite om er goed mee te kunnen werken.
- Het is goed dat er regels zijn.
- Er is toekomst voor maaisel voor bodemverbetering want er is een tekort aan organisch materiaal. Kost wel tijd.

WERKWIJZE:

- **Kaarten:** deze zijn niet altijd beschikbaar.
 - De buitendienst Dalfsen heeft kaart voor zwerfafval, ongewenste kruiden en chemische vervuiling (komt uit de app ASSET).
 - Machinist krijgt een melding op de kraan en slaat dan gedeelte over.
- **Chemische verontreiniging:**
 - Soms is er hiervoor een kaart beschikbaar (bijv. de app ASSET voor gemeenten).
 - Riool-overstorten zijn bekend.
 - Gedeelten met chemische verontreinig worden niet in het maaischema opgenomen.
- **Ongewenste kruiden:**
 - De door de leverancier genoemde soorten zijn meestal bekend (en te herkennen).
 - Van Knolcyperus is soms bekend waar die voorkomt.
 - Bekend is dat Japanse Duizendknoop er niet in mag zitten.
 - Het is bekend dat er gebieden zijn met bruinrot, maar daar wordt niets mee gedaan.
 - Maaisel uit gebieden met bruinrot, wordt soms gewoon geleverd en soms helemaal niet geleverd.
 - Een deel van de ondervraagden zou wel meer kennis over (het herkennen van) soorten, willen hebben.

- **Zwerfafval:**
 - Zwerfafval wordt soms voor het maaien uit verwijderd, soms tijdens het maaien en soms tijdens het storten, omzetten en uitrijden.
 - Of een combinatie van bovenstaande methoden.
 - Je komt zwerfafval op de vreemdste plekken tegen.
 - Mogelijkheden om zwerfafval te beperken zijn afbreekbare verpakkingen gebruiken en aanpakken schooljeugd (en ouders).
- **Levering:**
 - Het is bekend dat:
 - Er maximaal 600 m3 per locatie geleverd mag worden.
 - Levering zo dichtbij mogelijk en max. 5 km van de oogstplek moet plaatsvinden.

TUSSENOPSLAG:

- Het is niet altijd bekend dat er door de agrariër een melding bij de omgevings Dienst moet worden gedaan.
- Daarnaast is dan niet altijd bekend hoe de agrariër dat precies moet doen.

COMMUNICATIE:

MET AGRARIERS

- Verloopt goed tot meestal goed.
- De uitvoerder heeft niet altijd de taak om de agrariër te informeren .
- Een deel van de uitvoerders krijgt vragen van agrariërs. Een deel niet.
- Uitvoerders zijn voor een deel op de hoogte van hoe lang maaisel op het land mag blijven liggen.
- Uitvoerders zijn goed bekend met de mogelijkheden voor agrariërs om opmerkingen en klachten door te geven.

MET BELEID

- Uitvoerders ervaren dat ze voldoende worden aangestuurd vanuit het beleid.
- Genoemde verbeterpunten zijn:
 - de mogelijkheid om een waarneming door te geven en
 - aandacht voor kleine stukjes.
- Er is zeker ook bij de mensen in het veld behoefte aan meer kennis over de regelgeving.

FINANCIEN:

Bij de Loonwerker is de werkwijze volgens de 'Overijsselse Standaard' in het bestek opgenomen. Er is regelmatig overleg of aantal gemaakte uren en resultaat qua kwaliteit, nog kloppen met de afspraken. Voor degenen die in dienst zijn, zijn de financiën geen punt. Algemeen gevoel is dat het goed uit kan omdat er minder stortingskosten bij de composteerder zijn.

AGRARIERS

ALGEMEEN:

Vragenlijsten zijn ingevuld door geïnteresseerde agrariërs. Daarnaast zijn de agrariërs die deelnemen aan het onderzoek binnen de pilot OMAB uitgebreider ondervraagd.

- De agrariërs zijn voornamelijk melkveehouders.
- De 2 belangrijkste redenen voor toepassen van maaisel zijn:
 - Verhogen van het gehalte organische stof in de bodem
 - Stimuleren bodemleven
- De belangrijkste eis aan het maaisel is dat het schoon moet zijn. Daarbij wordt het vaakst 'vrij van zwerfafval' genoemd.
- Er zijn grote verschillen tussen de agrariërs als het gaat om de 'soort' maaisel (kort of lang, met of zonder zand/slib, berm of sloot).
- Maaisel voor bodemverbetering wordt toegepast op maisland.

- Er bestaat wel een wens om maaisel op grasland te gaan gebruiken. Daarvoor moet het product fijn van structuur en zeker vrij van zwerfafval zijn.
- Er is een toekomst voor gebruik van maaisel wanneer er schoon en onverdacht maaisel geleverd wordt.

WERKWIJZE:

Agrariërs zijn niet verantwoordelijk voor de kwaliteit van het maaisel. Zij beoordelen wel de kwaliteit en dat bepaald dan ook de waarde / de vraag naar maaisel.

- **Chemische verontreiniging:**
 - agrariërs moeten er vanuit kunnen gaan dat het maaisel zo min mogelijk chemische verontreiniging bevat en dat in ieder geval de gehalten aan deze stoffen beneden de toets-waarden blijft.
- **Ongewenste kruiden:**
 - agrariërs zijn niet erg bang voor ongewenste kruiden. Deze worden (in maisland) bij de eerste bespuiting onderdrukt.
 - Verspreiden van zaad van ongewenste soorten, is evengoed ongewenst.
 - Haagwinde kan ook na bespuiten nog een probleem worden.
- **Zwerfafval:**
 - is zeer ongewenst met name glas en metaal/blik.
 - Zolang het grotere stukken zijn is het terug te vinden en te verwijderen.
 - Klepelen en door de shredder halen versnippert afval i.p.v. het te verwijderen.
- **Levering:**
 - Agrariërs zijn op de hoogte van wat zij mogen doen met het maaisel (hoeveelheid /ha, op hoop laten liggen en uitrijden zodra het kan).
 - Een deel van de agrariërs die al eerder maaisel (niet geogst onder de 'Overijsselse Standaard') hebben gehad, is gematigd tot niet tevreden over de kwaliteit.
 - Zij zijn grotendeels op de hoogte van de regelgeving bij gebruik van maaisel.
 - Erg belangrijk voor hen is dat zij weten bij wie ze terecht kunnen bij opmerkingen of klachten.

TUSSENOPSLAG:

- Ontvangen maaisel wordt eigenlijk altijd eerst opgeslagen en wel op het perceel waar het later opgebracht wordt.
- Het is bekend dat er een melding bij de Omgevingsdienst, gedaan moet worden.
- Niet duidelijk is hoe dat moet gebeuren (adres?, waar is het meldingsformulier te vinden, wat moet er bij de AIM-melding worden ingevuld).
- Hulp bij de eerste keer melden wordt gewaardeerd.

COMMUNICATIE:

MET DE LEVERANCIER:

- Verloopt goed tot meestal goed.
- Voor de agrariër is het belangrijk (ruim) van tevoren te weten wanneer en hoeveel maaisel er geleverd gaat worden.
- De resultaten qua kwaliteit van het geleverde maaisel bepalen of er toekomst is voor gebruik van maaisel in de landbouw.

MET AGRARIERS:

- Belangrijk zijn voortrekkers die ervaring opdoen en die ervaring delen.
- Dat geldt voor ervaring met de kwaliteit van het maaisel, het soort maaisel, maar ook met het doen van de melding.

FINANCIEN:

Gebruik van maaisel in plaats van compost brengt extra kosten met zich mee vanwege :

- eventueel tussendoor omzetten,
- meer tijd voor uitrijden door meer m3, met name wanneer het grof materiaal is.

- eventueel moeilijker bewerken van de grond.

Dit weegt ruimschoots op tegen de kosten van aangevoerde compost.

In deze redenering is geen rekening gehouden met het meerdere of mindere effect op de bodem en opbrengst van de verschillende bodemverbeteraars. Iets kan goedkoper zijn maar hoeft niet hetzelfde (positieve) effect te hebben.

OMGEVINGSDIENSTEN

ALGEMEEN:

- de 'Overijsselse Standaard' is bekend binnen de omgevingsdienst. Soms minder bij het management.
- Zij is tevreden over hoe de werkwijze in elkaar zit (maar het kan altijd beter).
- Er zijn voldoende mensen bij betrokken.
- In de fase van handhaving zijn er meer mensen bij nodig.

WERKWIJZE:

- **Kaarten:** De omgevingsdiensten zijn tevreden over de regels in de 'Overijsselse Standaard' voor het voorkomen van chemische verontreiniging, ongewenste kruiden en zwerfafval. Het is afwachten is hoe het in de praktijk uitpakt. Is dit goed te handhaven?
- Als aanvulling graag nog aandacht voor afgeschoven grond.
- Speciale aandacht voor Japanse Duizendknoop, maar ook voor Jacobskruiskruid is belangrijk.

TUSSENOPSLAG:

- De tussenopslag is in de 'Overijsselse Standaard' goed geregeld.
- Handhaving wordt nu georganiseerd. Als dat loopt zal blijken of de regels moeten worden aangepast. Voor nu is de financiering nog niet duidelijk.
- Het melden van opslag is goed geregeld.
- Verbeterpunten :
 - Betere uitleg aan agrariërs over het doen van de melding.
 - Goede afspraken van wat er bij de AIM-melding moet worden ingevuld.
 - Afstemming tussen de Omgevingsdiensten IJsselland en Twente

COMMUNICATIE:

- De omgevingsdiensten krijgen regelmatig vragen over de 'Overijsselse Standaard'.
- De vragen komen van gemeenten, waterschappen, andere omgevingsdiensten en in mindere mate agrariërs.
- Overleg met de leveranciers verloopt goed.
- Overleg met de composteerdere loopt meestal goed. Enkele keer minder. Er is geen goede boodschap te brengen.
- Overleg met agrariërs verloopt meestal goed. Er is niet zoveel rechtstreeks contact met hen.

FINANCIEN:

- De omgevingsdiensten zijn aan het zoeken naar de financiering van de handhaving.

AANBEVELINGEN:

BEHEERDERS BUITENDIENST

- Neem de tijd (zeker 2 jaar) voor omschakeling. Zowel het beleid als de jongens in het veld moet je mee zien te krijgen.
- Checklist invullen, of als steun gebruiken voor eigen projectplan.
- Zoek aansluiting met eigen monitor-systeem (schouwapp, ASSET).
- Zorg dat aanvullingen en verbeteringen doorlopend mogelijk zijn.
- Zorg voor vastlegging van gebiedskennis en gebruik de bodemkwaliteitskaart om gebieden met (kans op) chemische vervuiling op kaart te zetten.
- Benut bestaande mogelijkheden om zwerfafval te verwijderen. Bijv. gebruik clean-teams.

- Neem het verwijderen van zwerfafval op in het bestek.
- Voer actie om zwerfvuil in de berm te voorkomen (blikvangers, info burgers en jeugd, beboeten).
- Steekproeven zo opstellen dat zij toetsen op verontreinigingen (chemisch, ongewenste kruiden en zwerfafval), maar ook op kwaliteit als bodemverbeteraar (C/N verhouding, grofheid)
- Ontwikkel een systeem waardoor maaisel binnen 5 km. wordt toegepast. Bijvoorbeeld via gebieden met doorsnede van max. 5 km. Lijst afnemers op kaart met km. blokken.
- Ontwikkel regels voor de verdeling van het maaisel bij meer vraag als aanbod.
- Informeer (in de beginfase) de ontvanger over hoe hij een melding moet doen.
- Denk aan informatie over maaisel uit bruinrotgebieden.
- Zorg ervoor dat opmerkingen en klachten verwerkt en vastgelegd worden zodat de werkwijze verbeterd kan worden.
- Overleg ook met andere leveranciers. Niet alleen voor informatie maar ook om werkwijzen en hoeveelheden geleverd maaisel op elkaar af te stemmen.
- Houd overzicht op de kosten zodat er ook geïnvesteerd kan worden in aanpassingen in het machinepark, bewustmaking bij de burgers etc.

UITVOERDERS

- Zorg voor kennis over hoe 'schoon en onverdacht' maaisel te oogsten is.
- Betrek collega's.
- Zorg dat je kunt werken met kaarten en app's .
- Weet hoe je waarnemingen en opmerkingen kunt doorgeven.
- Geef ideeën door om zwerfafval beter en effectiever te (kunnen) verwijderen.
- Zorg dat de soortenkennis voldoende is.
- Zorg dat je op de hoogte bent van de regelgeving; de regels voor levering en tussenopslag,
- Zorg dat je agrariërs die maaisel ontvangen kunt informeren over het doen van de melding en wat ze met het maaisel mogen doen. Of weet bij wie ze met deze vragen terecht kunnen.
- Stem moment van levering goed af met agrariër.
- Bij aangenomen werk: spreek voor de eerste jaren af dat meerwerk en behaalde resultaat regelmatig overlegd en op elkaar afgestemd wordt.

AGRARIËRS

- Betrek alleen maaisel van leveranciers die werken volgens de 'Overijsselse Standaard'.
- Zorg dat het maaisel volgens 'goed landbouwgebruik' wordt toegepast.
- Betrek een hoeveelheid maaisel die past bij het perceel (aantal ha.) en de soort grond.
- Zorg dat je op de hoogte bent over de regels bij tussenopslag (max. hoeveelheid per hoop, afstand tot insteek waterloop, tijd dat het mag blijven liggen).
- Doe een melding bij de Omgevingsdienst van de hoop maaisel.
- Overleg met de leverancier wanneer en waar het maaisel gebracht kan worden.
- Bespreek opmerkingen en eventuele klachten met de leverancier. Hierdoor wordt de manier van werken en dus de kwaliteit van het maaisel beter.
- Weeg kosten compost (kosten per m3 en meetellen mestboekhouding) af, tegen kosten meer werk bij aanvoer maaisel (omzetten, eventueel meer uren voor uitrijden en onderwerken, afhankelijk van grofheid).
- Gebruik de soort maaisel (grof-fijn, met of zonder zand/slib, zomer of herfst) dat past bij je bedrijfsvoering en bodem.

OMGEVINGSDIENSTEN

- Zorg dat ook andere afdelingen van de omgevingsdienst, op de hoogte zijn.
- Zorg tijdig voor uitbreiding (bijv. voor handhaving).
- Organiseer controle en handhaving van de 'Overijsselse Standaard'-werkwijze.
- Overleg met de leveranciers over aanleveren resultaten van de steekproeven.

- Zorg dat manier van melden te vinden en zo eenvoudig mogelijk is.
- Zorg dat via website, brochure of contact, antwoorden op vragen over de 'Overijsselse Standaard', te vinden zijn.
- Overleg met de leverancier over het informeren van de agrariër.
- Verwerken meldingen, beantwoorden vragen en handhaving brengen kosten met zich mee. Zoek hiervoor financiering.

CONCLUSIES:

- In een aantal (ongeveer 2 maaiseizoenen) is over te stappen naar de werkwijze volgens de 'Overijsselse Standaard'.
- Dit kost moeite zowel qua verandering van de manier van werken, als in de manier van denken.
- Vooral bij de veldmedewerkers is er behoefte aan kennis van soorten en de regelgeving.
- Zwerfafval is een probleem dat getackeld kan worden door:
 - selectie van stroken waar weinig of niets ligt,
 - vooraf nalopen, of
 - bij storten en omzetten eruit halen.

Aanpak verschilt per organisatie en diens mogelijkheden.

De praktijk leert wat het beste werkt. Technische oplossingen zijn in ontwikkeling.

- Voor het vastleggen van de stroken waarvan het maaisel geschikt is voor de landbouw kan het beste aangesloten worden bij bestaande schouwapps.
- Afstemming en overleg tussen agrariërs, omgevingsdienst, leveranciers en onderaannemers is belangrijk. De 'Overijsselse Standaard' gaat uit van een gezamenlijk doel, namelijk alleen 'schoon en onverdacht' maaisel gaat naar de landbouw.
- Er zijn regels nodig voor de verdeling van maaisel wanneer er (veel) meer vraag is als aanbod.
- Kennis over wat er wel en niet mag met maaisel en tussenopslag (melding doen) moet eenvoudig te vinden zijn.
- Dit rapport is gebaseerd op de eerste ervaringen. Het is goed de ontwikkelingen te blijven volgen en vast te blijven leggen. Daardoor komt er informatie beschikbaar voor andere organisaties en gebieden die met deze methode willen gaan werken.